

допомогу районам, які перебувають у найбільш важкому становищі. 21 червня 1932 р. – ЦДАГО України. Ф. 1, оп. 6, спр. 236, арк. 134, 135.

2. Лист обласного оргбюро РЖС Валківським райпрокуратурі та районній КК-РСІ з проханням розслідувати справу щодо постачання борошном вчителів с. Огульці. 28 липня 1932 р. – ДАХО, ф. Р-3776, оп. 1, спр. 67, арк. 301., ДАХО, ф. Р-3776, оп. 1, спр. 67, арк. 302 – 303.

3. Звернення заступника голови обласного комітету РОБОС до обласного парткому КП(б)У про проведені перевірки використання додаткових централізованих фондів борошна, риби та консервів. 23 серпня 1932 р. – ДАХО, ф. Р-1356, оп. 1, спр. 1207, арк. 17.

4. З постанови Президії Валківського райвиконкому про форсування м'язозаготівель та незадовільне постачання вчителів району. 17 жовтня 1932 р. – ДАХО, ф. Р-154, оп. 1, спр. 22, арк. 16.

5. Постанова бюро Дзержинського райпарткому м. Харкова про незадовільний стан харчування студентів. 3 листопада 1932 р. – ДАХО, ф. П-99, оп. 1, спр. 2, арк. 91–93.

6. Лист секретаря Харківського міськкому партії Центральному Комітету КП(б)У про необхідність надання продовольчої допомоги щодо поліпшення харчування студентів міста. 13 січня 1933 р. – ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 6388, арк. 90.

Є.А. Коняєв, канд. держ. упр., ст. викл. (*ХДУХТ, Харків*)

ПРОЯВИ «ОПОРТУНІЗМУ» В ПАРТІЙНИХ ТА ВИКОНАВЧИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ ХАРКІВЩИНИ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ГОЛОДУ В 1932 РОЦІ

Фактичний матеріал щодо подій в Україні 1932–1933 років засвідчує цілеспрямований, штучний процес створення умов у республіці, що спричинили зlodіяння, відоме як Голодомор. Негативні процеси управління господарством, що призвели до розрухи в українському селі, безпорадність вищого партійного керівництва та спрямованість у вказаний час управлінських заходів на відвертий терор проти українського селянства зумовили той факт, що в Харківській області, як і в ряді інших регіонів УРСР, голодування зимою 1931–1932 рр. набуло страхітливих ознак голоду вже навесні 1932 р.

Проте на сьогодні ми маємо поодинокі випадки та прояви «людяності» серед місцевого керівництва, яке в умовах потенційної загрози покарання, в умовах посилення репресій проти керівних кадрів голодуючих регіонів як «опортуністів» та «посібників класового ворога» намагалось полегшити своїми діями стан населення в голодуючих районах Харківської області. У 1932 р. такі випадки мали

місце, проте значного впливу на загальну ситуацію з голодом останні, на жаль, не мали.

Розуміючи загрозливий характер наслідків огульної кампанії хлібозаготівель та виконань їх планів за будь-яку ціну, місцеві органи виконавчої влади в деяких районах Харківщини намагались ці наслідки попередити. У січні 1932 р. приймаються адекватні рішення із заборони здавати в рахунок виконання планів хлібозаготівель посівний матеріал, розуміючи при цьому, що таке рішення може зірвати цілу кампанію в усьому районі [1].

Виявлені факти масового використання посівного матеріалу як засобу виконання планів хлібозаготівель та реалізації розпоряджень вищих партійних органів щодо адресної допомоги населенню районів, що відчувають гостру нестачу продуктів харчування, змушували й місцеве партійне керівництво втручатись у справи реалізації програм і планів із заборорою використання посівного матеріалу для виконання означених заходів та змушувати місцеве керівництво вишукувати інші резерви й способи, залишаючи сівоматеріал недоторканим.

Прояви голоду на Харківщині навесні 1932 р. почали носити масовий характер, охоплюючи все більшу кількість районів області. В умовах поширення числа голодуючих обласне партійне керівництво намагалось «пом'якшити» ситуацію та здійснювало спроби реалізувати мінімально можливі заходи щодо допомоги територіям, населення яких уже серйозно відчувало нестачу продуктів харчування та стояло на межі реального голоду. З цією метою, не зважаючи на можливі наслідки для себе, Харківський обком партії видав розпорядження про організацію безкоштовного харчування окремих категорій населення районів, що вже потерпали від нестачі продуктів харчування. Проте організація дитячих садочків, забезпечення державою харчування особливо вразливих категорій населення не змогли запобігти поширенню голоду територією області [3].

У таких умовах Харківський обком партії приймає важливе рішення, що мало зменшити масштаби голоду на Харківщині. У кінці березня 1932 р. населення районів області отримало можливість покинути території, охоплені голодом, та шукати можливості прохарчуватися в сусідніх населених пунктах, де проблеми з постачанням продуктів харчування не набули таких загрозливих масштабів. Пересування населення в межах області та переміщення мінімально можливих обсягів харчових продуктів стало можливим через скасування системи загороджувальних загонів та заборони перевезення населенням незначних об'ємів хліба та інших продуктів як допомоги родичів та близьких мешканцям населених пунктів, що вже відчували проблеми, пов'язані з масовим голодом [4].

Повідомлення про масштаби голоду та кількість голодуючих на

Харківщині, що поступали до керівництва УРСР навесні 1932 р., змусили С. Косіора реагувати на останні та організувати ряд дій, що мали ознаки державної допомоги населенню голодуючих районів області. На організацію громадського харчування колгоспників визначеного переліку районів Харківської області виділялись хліб, просо та солонорибка. Адресно мали забезпечуватись цими продуктами найбільш голодуючі райони області, а рештки в розмірі 20% відсотків від усієї суми допомоги залишались у резерві керівництва області й у разі необхідності могли бути спрямовані в ті регіони, де це могло бути вкрай необхідним для запобігання проявам масового голоду серед населення [5].

Проте подібні заходи виявились малоефективними, виходячи з масштабів голоду та кількості населення районів, охоплених останнім. Адресна продовольча допомога харківському регіону виявилась замалою для подолання наслідків нестачі продуктів, що змусило вище партійне керівництво республіки організувати нову продовольчу допомогу та посилити відповідний контроль за її розподілом у червні 1932 р. Цією допомогою вище партійне керівництво УРСР намагалось подолати гостре продовольче становище в окремих регіонах республіки, зокрема і в Харківській області, тим самим визнавши й саму проблему голоду, і страхітливий стан населення, пов'язаний з ним [6].

Про це в кінці червня Харківський обком повідомив вище партійне керівництво республіки, наголосивши на тому, що «...отпущенная продовольственная помощь Харьковской области... ввиду ее незначительности (порівняно з масштабами голоду) не могла обеспечить минимальные потребности области полностью...» [7]. Не зважаючи на загрозу репресій, керівництво Харківського обкому партії порушило перед керівництвом республіки ряд ключових питань, вирішення яких мало забезпечити ефективно протистояння наслідкам голоду, що охопив вже більшість районів області та став масовим явищем, зокрема поставити до відома загальносоюзного керівництва інформацію про реальний стан справ в області та масштаби трагедії, що розгорнулася, домогтись негайної продовольчої допомоги населенню області та дозволу керівництву Харківщини здійснювати закупівлю хліба та інших продуктів харчування в регіонах Радянського Союзу, що не потерпають від голоду, здійснити максимально можливий вплив на загальносоюзні органи влади з метою пришвидшення виділення необхідної продовольчої допомоги населенню області, що вже потерпає від страшного голоду [7].

Продовольча допомога, що надійшла до Харківської області в кінці червня 1932 року, була одразу розподілена облвиконкомом серед районів, що особливо потерпали від голоду.

Узагалі винятковим явищем на початку 1932 р. можна вважати випадки повернення майна чи хліба голодуючим селянам, конфіскованим у рахунок погашення недоїмок під час централізованої задачі хліба державі. Проте такі випадки, хоча й поодинокі, були, та це можна вважати швидше винятком, ніж поширеною практикою [8].

Короткий аналіз нечисленних документів, що вказують на можливість і бажання регіонального партійного керівництва «пом'якшити» наслідки Голодомору 1932–1933 рр. на Харківщині визнавались вищим керівництвом «опортуністичними», ворожими генеральній лінії, а тому переслідувались і карались В умовах Голодомору на Харківщині заходи місцевого керівництва, спрямовані на допомогу голодуючому населенню в 1932 р., виявились несистематичними, а тому – малоефективними, отже не зменшили обсягів трагедії, що розігралась на землях Харківщини у 1932–1933 рр.

Список використаних джерел

1. Телефонограма Валківського райвиконкому до всіх сільрад району про заборону здавати посівний матеріал в рахунок хлібозаготівлі. 23 січня 1932 р. – ДАХО, ф. Р-154, оп. 1, спр. 21, арк. 19.

2. Телефонограма Валківського райкому КП(б)У та райвиконкому уповноваженим РПК, секретарям партосередків та головам сільрад про зняття обмежень у помелі зерна у млинах. 22 березня 1932 р. – ДАХО, ф. Р-154, оп. 1, спр. 21, арк. 30.

3. Постанова Харківського обкому КП(б)У про організацію дитячих ясел і садків і, в разі необхідності, харчування для школярів і жінок, які мають грудних дітей, в районах області, де мається гостра нестача продовольчих ресурсів. 22 березня 1932 р. – ДАХО, ф. П-2, оп. 3, спр. 1, арк. 2.

4. Телеграма Харківського обкому КП(б)У до всіх секретарів РПК та голів сільрад області про зняття загороджувальних загонів, направлена Валківським райвиконкомом усім секретарям партосередків і головам сільрад району. 28 березня 1932 р. – ДАХО, ф. Р-154, оп. 1, спр. 21, арк. 26.

5. Телеграма ЦК КП(б)У до Харківського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області. 21 травня 1932 р. – ЦДАГО України. Ф. 1, оп. 20, спр. 5459, арк. 8.

6. 3 постанови Політбюро ЦК КП(б)У про додаткову продовольчу допомогу районам, які перебувають у найбільш важкому становищі. 21 червня 1932 р. – ЦДАГО України. Ф. 1, оп. 6, спр. 236, арк. 134, 135.

7. 3 доповідної записки Харківського обкому партії ЦК КП(б)У про надзвичайно напружене продовольче становище в окремих районах області. Червень 1932 р. – ЦДАГО України. Ф. 1, оп. 20, спр. 5255, арк. 53–57.

8. Заява селянина М. П. Вольвача до Черемушніанської сільради Валківського району з проханням повернути трохи хліба, який був конфіскований в рахунок другої норми хлібопоставок. 14 червня 1932 р. – ДАХО, ф. Р-154, оп. 1, спр. 21, арк. 39.